

ПОДВІЙНИЙ ПРИСУДОК У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено актуальній проблемі теорії простих речень. У ній досліджено подвійні (складні) присудки, утворені внаслідок трансформації простих елементарних речень у неелементарні. Обґрунтовано відмінність цих присудків від складених іменних та від дуплексивів. Виокремлено два типи подвійних присудків – дієслівно-іменні та дієслівні. Проаналізовано особливості їх вираження. Установлено, що в дієслівно-іменних присудках у ролі першого компонента вживають дієслова зі значенням спрямованого й неспрямованого руху, процесуально-локативним, інтелектуальної й мовленнєвої діяльності, фізичних і фізіологічних процесів, конкретної дії, а в ролі другого – прикметники, іменники в непрямих відмінках, синтаксично нерозкладні сполучення та фразеологізми; у дієслівних – у ролі першого компонента використовують дієслова зі значенням спрямованого і неспрямованого руху та процесуально-локативним, у ролі другого – здебільшого дієслова інтелектуальної та мовленнєвої діяльності, конкретної дії.

Ключові слова: подвійний присудок, подвійний дієслівно-іменний присудок, подвійний дієслівний присудок, складений іменний присудок, дуплексив, просте елементарне речення, просте неелементарне речення.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. Присудок є однією з визначальних формально-граматичних категорій простого двоскладного речення, його організаційним центром. Типологію присудків в історії синтаксичної науки побудовано на основі врахування морфологічної природи присудкової форми та способу вираження модально-часових значень. У сучасній україністиці здебільшого виокремлюють три або чотири типи присудків – простий дієслівний, складений дієслівний і складений іменний [1; 17] чи простий дієслівний, складений дієслівний, складений іменний і подвійний (складний) [3; 6; 11; 15; 19; 20, с. 94; 22]. Розлогішу типологію подає М. У. Каранська. Вона виділяє дієслівні (простий, складений, у формі сталого дієслівного словосполучення, фразеологічний, парний), нульовий буттєвий, іменні складені (іменниковий, прикметниковий, займенниковий, числівниковий), дієприкметниковий складений, у формі категорії стану, дієслівно-іменний присудки [9, с. 38–53]. Але, як бачимо, попри те, що основні поняття і терміни, котрі є наріжними в сучасних дефініціях і класифікаціях присудків, були сформульовані ще в другій половині XIX – на початку XX ст., і досі розв'язані не всі питання щодо типології присудків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найдискусійнішим у потрактуванні постає подвійний (інші терміни – складний, дієслівно-іменний) присудок. Одні дослідники подвійними (складними) вважають присудки, утворені двома повнозначними словами – дієсловами зі значенням руху чи іншої дії в поєднанні з прикметниками на взірць: *Мажа котиться останньою* (Б. Харчук); *Я зайшов сюди безвинний* (Ю. Мушкетик); *Наталка прибігла сердита, задихана* (О. Гончар) [4, с. 226; 6, с. 154; 19, с. 175 та ін.]. Другі, крім названих, зараховують до цього типу ще й присудки, утворені поєднанням дієслова з іменником: *Працює Охрім Захарович у колгоспі ковалем* (О. Донченко); *Я приїхала до вас за вчительку* (М. Коцюбинський); *На уроках сиділа без хустки, мабуть, жаліла обнови...* (Ю. Збанацький); *З хвилину професор стояв над хлопчиком у мовчазному заціпенінні* (Я. Баш) [11, с. 46; 15, с. 18–17]. Деякі з дослідників узагалі не виокремлюють цей тип присудків, а розглядані поєднання кваліфікують як складений іменний присудок із повнозначною зв'язкою [1, с. 57; 17, с. 151; 7, с. 47–48 та ін.] або як простий дієслівний присудок та другорядний член речення – факультативний компонент речення з атрибутивно-обставинним значенням чи дуплексив [16, с. 168–169]. У російському мовознавстві складні присудки не виокремлюють, а розглядані поєднання трактують то як складені іменні присудки з повнозначними зв'язками [18, с. 615], то як прості дієслівні присудки і предикативні означення чи дуплексиви [21]. В україністиці інколи спостерігаємо нечітке розмежування понять «подвійний (складний) присудок» і «дуплексив» [6, с. 187; 14]. Дискусійним постає зарахування до задекларованого типу багатоелементних (тричленних і чотиричленних) присудків [15, с. 13–16; 6, с. 154]. Очевидною є також потреба термінологійного впорядкування, адже наразі функціують три терміни на позначення присудків, виражених зазначеними вище формами: «подвійний», «складний», «дієслівно-іменний», причому одні дослідники використовують тільки термін «складний» [15; 6, с. 154; 11, с. 46 та ін.], інші вживають терміни «подвійний» і «складний» як синоніми [3, с. 226; 20, с. 494; 22, с. 84 та ін.], ще інші послуговуються терміном «дієслівно-іменний» присудок [13, с. 133; 9, с. 52 та ін.].

Мета статті – уточнити й систематизувати відомості про подвійний присудок. Задля досягнення названої мети необхідно реалізувати такі завдання: 1) розмежувати поняття подвійний і складений при-

судок, подвійний присудок і дуплексив; 2) уточнити особливості синтаксичного зв'язку підмета з подвійним присудком; 3) визначити види подвійних присудків; 4) окреслити форми їх реалізації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для виокремлення й адекватного витлумачення того чи того мовного явища насамперед потрібні критерії відмежування його від подібних мовних явищ. Якщо говорити про подвійний (складний) присудок, то такі критерії, на наше переконання, можна встановити за оперття на семантико-синтаксичні відношення між компонентами базових семантико-синтаксичних структур речення.

Розглянемо з цієї позиції поняття «подвійний (складний) присудок», «складений присудок» та «дуплексив».

Зазвичай складеними (дієслівними й іменними) вважають присудки, котрі мають два компоненти – допоміжний (допоміжне дієслово в складеному дієслівному або дієслово-зв'язку в складеному іменному присудку) та основний (інфінітив у складеному дієслівному або іменну частину в складеному іменному присудку). Основний компонент спеціалізований на вираженні лексико-семантичного (речового) змісту складеного присудка, а допоміжний – на вираженні його модальних, часових, способових та аспектуальних характеристик: *Таня не переставала хвилюватись за нього* (О. Гончар); *Раніш чи пізніш це мусило статись* (О. Гончар); *Трамвай був переповнений* (О. Гончар); *Місто ніколи не буде здане* (О. Гончар). Допоміжні компоненти (невласне-зв'язки *ставати, робитися, залишатися, зоставатися, виявлятися, називатися, вважатися, здаватися, приймати, приймати* тощо) в складеному іменному присудку можуть також модифікувати лексичне значення основних компонентів, доповнюючи його додатковими змістовими відтінками: *І ці слова <...> стали піснею* (О. Гончар); *Взимку їхній палац з білими колонами здається казковою будовою...* (М. Стельмах); *За парашутиста прийняли, за перевдягнутого арійця* (О. Гончар). У семантико-синтаксичній структурі речення обидва ці компоненти тісно злиті, позначають цілісну (нечленовану) предикативну ознаку. Отже, складені присудки у формально-синтаксичному аспекті мають аналітичну структуру, а в семантико-синтаксичному – цілісне нерозчленоване значення. На противагу складеному подвійний (складний) присудок утворений із двох повнозначних слів. У формально-граматичній структурі він являє собою складний член речення, утворений із двох

присудків унаслідок об'єднання двох простих елементарних речень в одне просте ускладнене, пор.: *Богдан іде правофланговим попереду колони...* (О. Гончар) ← *Богдан іде попереду колони* + *Богдан правофланговий*. У семантико-синтаксичній структурі речення подвійний присудок позначає складну предикативну ознаку, що поєднує акціо-нальне або процесуальне та стативне чи квалітативне значення. Суб'єкт у таких простих ускладнених реченнях вступає у подвійні семантико-синтаксичні відношення з двома елементами присудка як двома різнорідними предикатами [4, с. 89]. Отже, як бачимо, є всі підстави для розмежування складених і подвійних (складних) присудків як двох окремих типів. Зважаючи на природу виникнення задекларованого присудка, на нашу думку, можливе використання термінів «подвійний присудок» і «складний присудок» як синонімів.

Згідно з теорією чеських граматистів, дуплексив – це другорядний член речення, синтаксично співвідносний з двома різними членами речення [23, с. 282], семантично він позначає ознаку суб'єкта або об'єкта, що є актуальною під час реалізації змісту предиката [5, с. 75]. На думку чеських дослідників російської мови, у реченнях на вірєць *Катя возвращалась загорелая* компонент *загорелая* є дуплексивом [там само], оскільки він співвіднесений одночасно з підметом і предикатом. Так само, за М. Кубиком, дуплексивом є словоформа *врачом* у реченні *Он вернулся домой врачом* [10, с. 126]. Подібне потрактування розгляданих словоформ знаходимо й у деяких російських лінгвістів [21], хоча зазвичай у російському мовознавстві їх кваліфікують як компонент складеного іменного присудка з повнозначною зв'язкою [2, с. 307; 18, с. 615]. В українському мовознавстві останнім часом значного поширення набуло витлумачення подвійного синтаксичного зв'язку І. Р. Вихованцем, згідно з яким «подвійність синтаксичних зв'язків <...> стосується <...> тільки компонентів із предметним значенням» [4, с. 89]. Цей зв'язок «відображає наслідки об'єднання двох або більше елементарних простих речень в одне речення просте ускладнене. Він наявний у складних присудкових структурах, де підмет перебуває з двома присудковими компонентами у подвійному синтаксичному зв'язку. Перший компонент складного (подвійного) присудка виражений особовими формами повнозначного дієслова, а другий – найчастіше власне-прикметниками і дієприкметниками <...>. Специфічну групу подвійного синтаксичного зв'язку утворюють випадки вживання знахідного придієслівного відмінка іменників, поєд-

наного водночас із напівпредикативним прикметником» [3, с. 33]. Такий підхід видається найумотивованішим. Згідно з ним, речення на зразок *Володимир сидів мовчазний* утворене із двох вихідних: *Володимир сидів* + *Володимир був мовчазний*), а підмет *Володимир* перебуває в подвійному синтаксичному зв'язку з членованим присудком, що виник на основі об'єднання двох присудків – простого дієслівного та складеного іменного. Отже, услід за І. Р. Вихованцем, постулюємо, що в простих ускладнених реченнях із подвійними синтаксичними зв'язками не йдеться про предикативне означення або інші поєднані подвійним зв'язком предикатні компоненти [4, с. 89], а дуплексивами вважаємо специфічні другорядні члени речення, які не тільки перебувають у подвійних синтаксичних зв'язках із іншими членами речення й виникають унаслідок об'єднання в одну конструкцію двох вихідних простих речень, але й мають складну формально-синтаксичну та семантико-синтаксичну природу, зумовлену складними перетвореннями [3, с. 241]. Відповідно немає жодних підстав трактувати в реченнях, подібних до розглянутих вище, прикметникові компоненти як дуплексиви.

Дискусійною в українських мовознавчих студіях постає проблема морфологічного вираження другого компонента подвійного присудка. Як уже йшлося вище, одні мовознавці підкреслюють, що він виражений тільки прикметниками та дієприкметниками [19, с. 175; 4, с. 71; 3, с. 226; 6, с. 154; 22, с. 84 та ін.], інші допускають використання в ролі другого компонента ще й іменників [11, с. 46]. Натомість А. П. Загнітко в реченні *Він працював учителем* убачає простий дієслівний присудок *працював* і другорядний член речення *учителем* [6, с. 154]. Як видається, умотивованішою все ж є думка Б. М. Кулика, що підтверджує трансформація розчленування: *Він працював хірургом* → *Він працював* + *Він був хірургом*. Отже, вважаємо правомірним зараховувати до групи подвійних присудків не тільки поєднання особової форми дієслова з іменним компонентом, вираженим прикметником (власне-прикметником, порядковим прикметником) чи дієприкметником, але й із іменником. Водночас звернемо увагу на те, що не будь-яке поєднання особової форми повнозначного дієслова та іменного компонента є подвійним присудком. Розглядаючи поєднання «дієслово *стояти* + прикметник», І. Р. Вихованець наголошує, що диференціація формально-синтаксичної структури речень із таким поєднанням проходить по лінії семантичної природи іменника-під-

мета, яка є головним чинником, що розмежовує типи присудків. «Якщо іменник-підмет називає особу, то він поєднується подвійним синтаксичним зв'язком з елементами подвійного присудка – дієсловом *стояти* і предикативним прикметником. І навпаки – коли позицію підмета займають назви неживих предметів, то сполука «дієслово *стояти* + прикметник» з формально-синтаксичного боку не членується, тобто є аналітичною формою, іменним складеним присудком із трансформованим у зв'язку дієсловом *стояти*. Відмінність між двома вказаними типами синтаксичних конструкцій виявляє трансформація розчленування, пор.: *Люди стояли похмурі* → *Люди стояли + Люди були похмурі* і *Осінь стояла суха* → *Осінь була суха*» [4, с. 90]. З такою заввагою погоджуємося з невеликим уточненням. За нашими спостереженнями, чинником диференціації типів присудків у розглянутих реченнях постає не загальна семантика іменника-підмета в плані істота/неістота, а його конкретна лексична семантика, яка допускає чи не допускає формального членування подвійного присудка на два присудки, пор.: *Човни, що стоять прикуті ланцюгами в затоці, здебільшого мають наймення...* (О. Гончар) ← *Човни стоять в затоці + Човни прикуті ланцюгами*; *Дівчата виходять зі школи раді* ← *Дівчата виходять зі школи + Дівчата раді* – подвійні присудки; *Весна стояла суха і вітряна* (М. Коцюбинський) = *Весна була суха і вітряна*; *Смішними виходять хлопці з-під машинки, голови стають бугруваті...* (О. Гончар) = *Смішними стають хлопці з-під машинки, голови виходять бугруваті* – складені іменні присудки. Отже, як бачимо, іменники-підмети, що позначають назви неістот, також можуть поєднуватися з подвійним присудком. Дієслівний компонент подвійного присудка обмежений з боку лексичної семантики. Зокрема, він може бути репрезентований дієсловами: 1) зі значенням спрямованого й неспрямованого руху *іти, брести, плентатися, бігти, повзти, вертатися, зупинитися, їхати, пливти, прямувати, тікати, падати, текти, ходити, їздити, блукати, бігати* та ін.: *Навіть Гладун <...> тепер підійшов до хлопців подобрілий, упокорений...* (О. Гончар); *Мати прийшла <...> в настрої трохи кращому, ніж коли йшла із дому* (О. Гончар); *...він зайшов останнім, залишивши Таню в коридорі* (О. Гончар); *Схоплювались, на ходу затягали пояси і зі сном у очах бігли напівсліпі до пірамід, розхачували зброю* (О. Гончар); 2) із процесуально-локативним значенням *сидіти, лежати, стояти, висіти* та ін., що «позначають водночас процес та

локативний стан» [12, с. 79]: *Клава розповідала батькові знов про свої митарства, а він сидів мовчазний...* (О. Гончар); *Незнайоме слово одразу насторожило двірника, що стояв неподалік грізний, нашорошений* (О. Гончар); 3) зі значенням інтелектуальної діяльності думати, класифікувати, рахувати, замислюватися, вивчати тощо (здебільшого у формі доконаного виду): *Катя поррахувала курчат першою*; 4) дієслова мовленнєвої діяльності говорити, казати, писати, заявляти, доповідати, питати, відповідати, жартувати, інформувати та ін.: *Петро доповідав на зборах першим*; 5) дієслова зі значенням фізичних і фізіологічних процесів народитися, з'явитися, відцвітати, в'янути, рости, цвісти, квітнути, дозрівати, замерзати, іржавіти, закипати, сохнути, одужувати, хворіти, сивіти, старіти та ін.: *Вона росла красунею; Червона троянда зів'яла останньою*; 6) конкретної дії працювати, ударити, штовхнути, вистрілити тощо: *Батько Танин працює прокатником на заводі...* (О. Гончар); *Вона вистрілила першою*. Іменний компонент подвійного присудка обмежений із боку його морфологічного і формального вираження, у такій ролі зафіксовані: 1) прикметники (власне-прикметники, порядкові прикметники), дієприкметники в називному або орудному відмінку: *Увечері [дідусь. – Р. Х.] стоїть на березі високий, замислений, сивий, як Гомер* (О. Гончар); *Стенура, кістляво згорбившись, першим рушив до дверей* (О. Гончар); 2) іменники в непрямих відмінках – у родовому з прийменником *без*, знахідному з прийменником *за*, орудному *без* прийменника, місцевому з прийменником *у* (*в*): *Повернувся обідраний, слабкий і без грошей* (М. Коцюбинський); *Я приїхала до вас за вчительку* (М. Коцюбинський); *Їм видавали наспіх заготовані довідки про те, що відправляються на фронт курсантами-політбійцями...* (О. Гончар); *Ранок народився у росах, у зелених буйнощах левад* (О. Гончар); 3) синтаксично нерозкладні поєднання іменника в орудному відмінку з прийменником *з* та прикметника: *Щоразу він з'являвся перед товаришами все з більши заклопотаним виглядом, серйозний, мовби аж пригнічений тягарем своїх нелегких обов'язків* (О. Гончар); 4) фразеологічні сполуки: *...він стоїть ні в сих ні в тих і дивиться на неї* (М. Коцюбинський).

Як і інші типи присудків, подвійний присудок може бути ускладненим. Зазвичай ускладнення відбувається внаслідок модальних модифікацій дієслівного або іменного компонента. Дієслівний компонент модифікують ті самі допоміжні модальні дієслова та їхні екви-

ленти, що вживані в ролі допоміжних у складених дієслівних присудках: *Буде змушений упасти мертвим хижий птах* (М. Бажан); *Ви, отже, виявили бажання йти добровольцем до лав Червоної Армії?* (О. Гончар). Іменну частину модифікують порівняльні частки, які надають другій частині подвійного присудка значення ірреальності: *...на факультет він повернувся мовби фронтовиком...* (О. Гончар); *Навіть і серед зими вертався із своїх запорізьких канікул засмаглий, мовби з-під тропічного сонця...* (О. Гончар); *Із келії матушки ігумені вискочила келійниця і кидалась по подвір'ю мов тороплена* (М. Коцюбинський). Так само порівняльні частки можуть бути і перед дієслівним компонентом: *З вигляду бравішого в таборі не знайти: все на ньому як вліте, наче родився в цьому обмундируванні...* (О. Гончар). Подвійний присудок із другим компонентом-іменником можуть ускладнювати ще й допоміжні фазові дієслова: *Іван почав працювати вчителем.*

Не розв'язаним дотепер є питання про синтаксичні функції поєднань двох повнозначних дієслів однакової форми в реченнях на зразок *Я теж сидів читав, потім вийшов за цигарками...* (О. Гончар). А. П. Загнітко розглядає їх як ускладнені форми простого дієслівного присудка [6, с. 151], М. У. Каранська вбачає в реченнях *Хлопець стоїть чекає біля воріт; Мороз лютує аж скрипить* (Т. Шевченко) наявність парного присудка [9, с. 42]. Так само визначає подібні поєднання О. Кадочнікова, водночас вона постулює, що такі одиниці структурно й семантично наближаються до подвійних (складних) присудків, у них «обидва компоненти пов'язані з підметом однаковою предикативним зв'язком <...>; нарізно вони формують два прості присудки» [8, с. 235]. Видається доцільнішим покваліфікувати розглядані поєднання не як окремий тип присудка, а як різновид подвійного присудка, адже їхня природа така сама, пор.: *Іван сидить читає* ← *Іван сидить* + *Іван читає*. Назвемо такий подвійний присудок дієслівним. Проте водночас наголосимо, що не будь-яке поєднання двох однакових за формою дієслів може функціювати як подвійний присудок. У подвійному дієслівному присудку поєднуються дві однакові форми, які позначають одночасні дії, що підтверджує трансформація розчленування (див. наведено вище речення). Це форми теперішнього або минулого часу недоконаного виду. У ролі першого компонента подвійного присудка зазвичай використовують дієслова зі значенням спрямованого і неспрямованого руху (*йти, ходити, бігти, бігати* тощо) та процесуально-локативним значенням (*сидіти,*

лежати, стояти та ін.), а в ролі другого – зі значенням інтелектуальної та мовленнєвої діяльності, зрідка фізичної дії. Якщо ж два дієслова, які збігаються за формальним вираженням, передають послідовні дії, то вони виконують різні синтаксичні функції – присудка і другорядного члена речення з цільовою семантикою, пор.: *Піду нарву яблук ← Піду, щоб нарвати яблук ← Піду в сад (до яблуні), щоб нарвати яблук*. Так само в реченнях на взірць *Мороз лютує аж скрипить* (Т. Шевченко) присудком, на наше переконання, постає тільки дієслово *лютує*, натомість компонент *аж скрипить* є його прислівним валентно не зумовленим поширювачем із кількісно-означальною семантикою. Крім того, два формально однакові дієслова можуть функціювати також як ускладнена форма простого дієслівного присудка за умови десемантизації першого з них: *Ось візьму дошню сорочину, у портфель букварика вкладу...* (В. Ткаченко).

Отже, подвійні присудки бувають двох різновидів – дієслівно-іменні та дієслівні.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Подвійний присудок являє собою специфічний тип присудка, що утворений унаслідок об'єднання простого дієслівного і складеного іменного або двох простих дієслівних присудків. У формально-граматичному аспекті він є складним членом речення, який виникає в процесі об'єднання двох простих елементарних речень в одне просте ускладнене, у семантико-синтаксичному аспекті подвійний присудок позначає складну предикативну ознаку. Відповідно до морфологічного вираження подвійні присудки розпадаються на два різновиди – дієслівно-іменні і дієслівні. Перспективу дослідження вбачаємо в поглибленні відомостей про подвійний дієслівний присудок.

Література

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : [навч. посіб.] / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К. : Вища шк., 2005. – 270 с.
2. Валгина Н. С. Современный русский язык : [учеб. для филол. спец. вузов] / Н. С. Валгина, Д. Э. Розенталь, М. И. Фомина. – [5-е изд., перераб.]. – М. : Высш. шк., 1987. – 480 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. [для студ. філол. фак. вуз.] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
4. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
5. Жажа С. Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским / С. Жажа, Х. Флидрова. – Olomouc : FF UP, 2005. – 164 с.

6. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
7. Заборна М. Просте речення. Складні випадки аналізу : [навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл.] / М. Заборна. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. – 126 с.
8. Кадочнікова О. Синтаксична природа парного присудка / О. Кадочнікова // Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження : матеріали Міжнар. наук. читань, присвяч. пам'яті д-ра філол. наук, проф., зав. кафедри сучасної української мови ЧНУ Ніни Василівни Гуйванюк (Чернівці, 14 листоп. 2014 р.) : [програма, матеріали й тези доп.] / відп. за вип. : О. В. Кульбабська. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2014. – С. 234–235.
9. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : [навч. посіб.] / М. У. Каранська. – К. : НМК ВО, 1992. – 400 с.
10. Кубик М. Лекции по синтаксису русского языка / М. Кубик. – Прага : Universita Karlova, 1971. – 198 с.
11. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис / Б. М. Кулик. – [2-ге вид., переробл. і допов.]. – К. : Рад. шк., 1965. – 282 с.
12. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : монографія / О. Г. Межов. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
13. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення : [монографія] / О. С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1966. – 324 с.
14. Олексенко В. Дуплексив як один з основних способів реалізації семантико-синтаксичного синкретизму у межах простого речення [Електронний ресурс] / В. Олексенко. Режим доступу : http://www.rusnauka.com/34_VPEK_2012/Philologia/8_121580.doc.htm
15. Пискун А. О. Типы составного и сложного сказуемого в современном украинском литературном языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.02 – «Языки народов СССР» / Пискун А. О. – Львов, 1972. – 20 с.
16. Плющ М. Я. Системна організація граматичної будови української мови. Таблиці. Схеми : навч. посіб. / М. Я. Плющ, О. Ю. Грипас. – К. : Вид. дім «Слово», 2015. – 264 с.
17. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання : [навч. посіб.] / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
18. Современный русский язык : [учеб. для филол. спец. ун-тов] / В. А. Белошапкова, Е. А. Брызгунова, Е. А. Земская и др. ; под. ред. В. А. Белошапковой. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Высш. шк., 1989. – 800 с.
19. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 516 с.
20. Українська мова : Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
21. Чеснокова Л. Д. Семантические типы членов предложения с двойными отношениями (материалы для спецкурса). II ч. [Электронный ресурс] /

Л. Д. Чеснокова. – Ростов н/Д : Ростов. гос. пед. ин-т, 1973. – Режим доступа : <http://genling.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>

22. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 408 с.
23. Bauer J. Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II. Skladba / J. Bauer, R. Mrázek, S. Žaža. – Praha : SPN, 1960.

References

1. Bevzenko S. P. Suchasna ukrainska mova. Syntaksys : [navch. posib.] / S. P. Bevzenko, L. P. Lytvyn, H. V. Semerenko. – K. : Vyshcha shk., 2005. – 270 s.
2. Valgina N. S. Sovremennyi rysskii yazyk : [ucheb. dlia filol. spets. vuzov] / N. S. Valgina, D. E. Rozental, M. I. Fomina. – [5-e izd., pererab.]. – M. : Vyssh. shk., 1987. – 480 s.
3. Vyhovanets I. R. Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys : pidruch. [dlia stud. filol. fak. vuz.] / I. R. Vyhovanets. – K. : Lybid, 1993. – 368 s.
4. Vyhovanets I. R. Narysy z funktsionalnogo syntaksysu ukrainskoi movy : [monohrafiia] / I. R. Vyhovanets. – K. : Nauk. dumka, 1992. – 222 s.
5. Zhazha S. Sintaksis ruskogo yazyka v sopostavlenii s cheshskim / S. Zhazha, Kh. Flidrova. – Olomouc : FF UP, 2005. – 164 s.
6. Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys : [monohrafiia] / A. P. Zahnitko. – Donetsk : DonNU, 2001. – 662 s.
7. Zaoborna M. Proste rechennia. Skladni vepadky analizu : [navch. posib. dlia stud. vyshch. ped. navch. zakladiv] / M. Zaoborna. – Ternopil : Pidrychnyky i posibnyky, 2002. – 126 s.
8. Kadochnikona O. Syntaksychna pryroda parnogo prysudka / O. Kadochnikona // Aktualni problemy syntaksusy: suchasnyi stan i perspektyvy doslidzhennia : materialy Mizhnar. nauk. chytna, prysv. pamiaty d-ra filol. nauk, prof., zav. kafedry suchasnoi ukrainskoi movy CHNU Niny Vasylivny Huivaniuk (Chernivtsi, 14 lystop. 2014 r.) : [prohrama, materialy i tezy dop.] / vidp. za vyp. : O. V. Kulbabska. – Chernivtsi : Cherniv. nats. un-t, 2014. – S. 234–235.
9. Karanska M. U. Syntaksys suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy : [navch. posib.] / M. U. Karanska. – K. : NMK VO, 1992. – 400 s.
10. Kubik M. Lektsii po syntaksysu rysskogo yazyka / M. Kubik. – Praga : Universita Karlova, 1971. – 198 s.
11. Kulyk B. M. Kurs suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Syntaksys / B. M. Kulyk. – [2-e vyd., pererob. i dop.]. – K. : Rad. shk., 1965. – 282 s.
12. Mezhev O. H. Typolohiia minimalnyh semantyko-syntaksychnykh odynts : [monohrafiia] / O. H. Mezhev. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2012. – 464 s.
13. Melnychuk O. S. Rozvytok struktury slovianskoho rechennia : [monohrafiia] / O. S. Melnychuk. – K. : Nauk. dumka, 1966. – 324 s.
14. Oleksenko V. Dupleksyv yak odynt z osnovnykh sposobiv realizatsii semantyko-syntaksychnoho synkretyzmu u mezhakh prostoho rechennia [Elektronnyi resurs] / V. Oleksenko. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/34_VPEK_2012/Philologia/8_121580.doc.htm

15. Piskun A. O. *Typy sostavnogo i slozhnogo skazuiemogo v sovremennom ukrainском literaturnom yazyke* : avtoref. diss. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.02 – «Yazyki narodov SSSR» / Piskun A. O. – Lvov, 1972. – 20 s.
16. Pliushch M. Ya. *Systemna orhanizatsiia hramatychnoi budovy ukrainskoi movy. Tablytsi. Skhemy : navch. posib.* / M. Ya. Pliushch, O. Yu. Hrypas. – K. : Vyd. dim «Slovo», 2015. – 264 s.
17. Slynko I. I. *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy. Problemni pytannia* : [navch. posib.] / I. I. Slynko, N. V. Huivaniuk, M. F. Kobylanska. – K. : Vyshcha shk., 1994. – 670 s.
18. *Sovremennyi rysskii yazyk* : [ucheb. dlia filol. spets. un-tov] / V. A. Beloshapkova, Ye. A. Bryzgunova, Ye. A. Zemskaiia i dr.; pod. red. V. A. Beloshapkovoy. – [2-ie izd., ispr. i dop.]. – M. : Vyssh. shk., 1989. – 800 s.
19. *Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaksys* / [za zah. red. I. K. Bilodida]. – K. : Nauk. dumka, 1972. – 516 s.
20. *Ukrainska mova : Entsyklopediia* / [redkol. : V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko (spivholovy), M. P. Ziabliuk ta in.]. – K. : Ukr. entsykl., 2000. – 752 s.
21. Chesnokona L. D. *Semanticheskiie tipy chlenov predlozheniia s dvoynymi otnosheniiami (Materialy dlia spetskyrsa). II ch. [Elektronnyi resurs]* / L. D. Chesnokona. – Rostov n/D : Rostov. gos. ped. in-t, 1973. – Rezhym dostupa : <http://genling.ru/books/item/f00/s00/z0000015/st001.shtml>
22. Shulzhuk K. F. *Syntaksys ukrainskoi movy* : [pidruchnyk] / K. F. Shulzhuk. – K. : VTs «Akademii», 2004. – 408 s.
23. Bauer J. *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II. Skladba* / J. Bauer, R. Mrázek, S. Žaža. – Praha : SPN, 1960.

Христианинова Раиса. Двойное сказуемое в современном украинском языке. Стаття посвящена актуальній проблемі теорії простих пропозицій. В ній досліджуються подвійні (складні) сказуємі, виникаючі в результаті трансформації простих елементарних пропозицій в неелементарні. Обґрунтовано відміння цих сказуємих від складних іменних і дуплексивів. Виділено два типи подвійних сказуємих – глагольно-іменні та глагольні. Проаналізовані особливості їх вираження. Установлено, що в глагольно-іменних сказуємих в ролі першого компонента використовуються глаголи з значенням направленої та ненаправленої дії, процесуально-локативним, інтелектуальною та мовною діяльністю, фізичних та фізіологічних процесів, конкретного дії, а в ролі другого – прикметники, іменники в косвенних падежах, синтаксически неделимі комбінації слів та фразеологізми; в глагольних – в ролі першого компонента використовуються глаголи з значенням направленої та ненаправленої дії, а також процесуально-локативним, а в ролі другого – зазвичай глаголи інтелектуальною та мовною діяльністю, конкретного дії.

Ключевые слова: двойное сказуемое, двойное глагольно-именное сказуемое, двойное глагольное сказуемое, дуплексив, простое элементарное предложение, простое неэлементарное предложение.

Khrystianinova Raisa. Double Predicate in the Modern Ukrainian Language.

The article is devoted to the actual problem of the theory of simple sentences. It was studied double predicates, formed due to the transformation of simple elementary sentences into non-elementary ones. It was grounded the difference between these predicates and the compound nominal predicates as well as duplexyves. It was determined two types of double predicates – verbal and verbal-nominal. It was analyzed the features of its expression. It is established that as the first component in the verbal-nominal predicates it is used verbs with the meaning of directional and non-directional movement, procedural-locative, intellectual and language activities, physical and physiological processes, specific actions and as the second component – adjectives, nouns in oblique cases, syntactically indecomposable combinations and phraseologisms; as the first component of the verb in the verbal predicates it is used verbs with the meaning of directional and non-directional motions and procedural-locative, as the second – most verbs of the intellectual and language activities, specific actions.

Key words: double predicate, double verbal-nominal predicate, double verbal predicate, compound nominal predicate, duplexyv, simple elementary sentences, simple non-elementary sentences.

УДК 811.161.2'367

Світлана Шабат-Савка

**КОМУНІКАТИВНА ІНТЕНЦІЯ В КОНТЕКСТІ
КАТЕГОРІЙНИХ ВЕЛИЧИН СИНТАКСИСУ**

Витлумачення комунікативної інтенції як міжрівневої поняттєвої категорії, у якій виразно експлікується план змісту (інтенційні потреби мовця) та план форми (різнорангові мовні одиниці – репрезентанти певної інтенції), передбачає її зіставлення з термінообширом деяких синтаксичних категорій, детермінованих суб'єктивним чинником і пов'язаних із людиною – автором того чи того висловлення, носієм різноманітних психоментальних станів. У статті, зокрема, проаналізовано комунікативну інтенцію в контексті антропоцентричних категорій модальності та настанови, зазначено, що модальність має прямий стосунок до матеріального вираження інтенційних потреб мовної особистості, а настанова асоціюється зі структурою речення, з потенційною здатністю синтаксичної конструкції виражати певний мовленнєвий намір; обґрунтовано вершинний категорійний статус інтенції, її важливу роль в організації цілісного процесу комунікації; розглянуто категорію інтенції в ракурсі теорії актуального членування і мети висловлення; простежено диференціацію понять «комунікативна інтенція» і «функція».

Ключові слова: комунікативна інтенція, мовець, синтаксична категорія, модальність, настанова, мета, функція.